

نقش عوامل فرامنطقه‌ای در بی‌ثباتی سومالی

باوجود آنکه بسیاری پیروزی احمد شریف را عامل عمده امیدواری به بازگشت ثبات به سومالی می‌دانستند، تحولات اخیر بار دیگر نگرانی‌هایی را در مورد آینده این کشور به وجود آورده است. آنچه می‌خوانید نگاهی به تحولات اخیر سومالی است:

در یک گزارش امنیتی که روزنامه تایمز آن را مطرح نموده و قرار است هفته آینده نیز در کنگره آمریکا ارائه شود آمده است: براساس برآوردهای انجام گرفته ده نیروی خارجی فرماندهی جنگجویان سومالیایی را در موگادیشو و برخی دیگر از شهرهای سومالی برعهده دارند. در بخشی دیگر از این گزارش آمده است: احمد ولد عبدالله فرستاده سازمان ملل در سومالی اظهار داشت: بدون شک برخی اتباع کشورهای بریتانیا، آمریکای شمالی و اسکانندیناوی، در میان جنگجویان خارجی حضور دارند. یک دیپلمات خارجی دیگر که سابقه فعالیت در سومالی را دارد نیز اظهار داشت: خارجی‌ها با القاعده در تماس می‌باشند. من از این که بریتانیایی‌ها جزو اعضای مهم الشباب می‌باشند تعجب نمی‌کنم.

در ماه مارس واحد تبلیغاتی شبه نظامیان الشباب یک نوار ویدئویی از یک آمریکایی سفید پوست که فرماندهی نیروهای ویژه را برعهده داشت انتشار داد. یک سال بعد "الشباب" نوار دیگری که تصویر یک بمب گذار انتحاری انگلیسی را که به زبان انگلیسی در برابر دوربین صحبت می‌کرد منتشر ساخت. در ادامه ی این گزارش

به گزارش برخی رسانه‌های غربی هزاران جنگجوی انگلیسی علاقمند به پیوستن به بنیادگرایان اسلامی و شرکت در عملیات جهادی شبه نظامیان سومالیایی در شهر جنگ زده موگادیشو هستند. روزنامه تایمز چاپ لندن در گزارشی به این مسأله پرداخته و می‌نویسد: دولت تحت الحمایه غرب در سومالی؛ پس از گذشت دو هفته از شروع درگیری‌ها در سومالی، در پاسخ به حملات اسلام‌گرایان مخالف دولت اقدام به حملاتی علیه مواضع این شبه نظامیان نمود.

شورشیان طی درگیری‌هایی، حکومت شیخ شریف احمد را تنها چند هفته پس از تعهد جامعه بین الملل برای کمک ۱۳۵ میلیون پوندی، تهدید کردند. به ادعای مقامات ارشد امنیتی مستقر در منطقه، موفقیت‌های اخیر افراط‌گرایان سومالیایی در نتیجه اقدامات پشت پرده جنگجویان خارجی در این کشور است. به گزارش اخبار رسیده طی دو هفته گذشته بیش از ۲۹۰ نفر از کشورهای بریتانیا، آمریکا، کانادا، پاکستان، افغانستان و عربستان سعودی وارد موگادیشو شدند.

جیسون موسلی، تحلیل‌گر امور آفریقایی "آنالیتکای آکسفورد" می‌گوید: گروه الشباب از نیروهای خارجی که در بسیاری از موارد با به‌کارگیری شور و اشتیاق مذهبی شبه‌نظامیان بی‌انگیزه "الشباب" که برای پول یا تحت فشار می‌جنگند را تشویق می‌نمایند، استقبال می‌کند.

به اعتقاد نیکولاس بواکرا، سرپرست نمایندگی اتحادیه آفریقا در سومالی، تعداد کمی از جنگجویان "الشباب" ماهر و برخوردار از سرمایه و اسلحه برای نبرد می‌باشند. وی می‌گوید: ما متوجه شده‌ایم که جنگجویان خارجی به افراط‌گرایان آموزش داده و از لحاظ مالی و تجهیزاتی به آنها کمک می‌نمایند.

منابع امنیتی اعلام داشته‌اند جنگجویانی از انگلستان و دیگر مناطق جهان به نیروهای الشباب و افراط‌گرایان از حزب اسلامی پیوسته و با شیخ حسن ظاهر اویس متحد شده‌اند. ظاهر اویس که در فهرست افراد تحت تعقیب دولت آمریکا جای دارد در ماه آوریل بعد از پایان اتمام تبعید به سومالی بازگشت و همچنان با دولت "شیخ شریف شیخ احمد" خصومت دارد. اویس اظهار داشت که هم‌زمان با درخواست اتحادیه آفریقا از شورای امنیت سازمان ملل متحد مبنی بر اعمال برخی تحریم‌ها، علیه کشور اریتره به عرصه سیاست داخل شده است. روزنامه تایمز در بخش دیگری از این گزارش به نقل از اویس می‌نویسد: هیچ مجاهد خارجی در موگادیشو وجود ندارد، بلکه دو یا سه کشور عربی همراه ما می‌جنگند چرا که ما و دیگر اعراب مسلمان هستیم. وی با پیش‌بینی این که دولت بزودی شکست خواهد خورد ادامه داد: جنگ ما به دلیل منافع شخصی نیست بلکه برای اسلام است. دولت کنونی، پانزهمین دولتی است که در تلاش برای تشکیل قوه مجریه بعد از سقوط دولت "محمد زیاد باره" در سال ۱۹۹۱ تشکیل شده است.

کاخ ریاست جمهوری شیخ شریف بر روی یک تپه قرار دارد که توسط ۴۳۵۰ هزار نیروی حافظ صلح اتحادیه

آفریقا و مجهز به تانک و توپخانه محافظت می‌شود. لازم به ذکر است که دولت تحت محاصره، تنها کنترل بخشی‌هایی از تپه، فرودگاه، بندر و چند جاده موگادیشو را در اختیار دارد. این در حالی است که نیروهای دولتی شامل چند صد نفر می‌شوند و هنگامی که پول دریافت نمی‌کنند به بیابان‌ها رفته و اغلب با سلاح‌های شورشیان باز می‌گردند. هجوم جنگجویان خارجی سبب شده تا تصور شود که سومالی مخفیگاه نیروهای القاعده پاکستان و افغانستان می‌باشد. القاعده مسؤلیت عملیات بمب‌گذاری در سفارت آمریکا در نایروبی و دارالسلام در سال ۱۹۹۸ و هتل مومباسا در سال ۲۰۰۲ را بر عهده گرفت و سومالی را بهشت امن خود برای انجام این عملیات می‌پندارد.

راشد عبدی تحلیل‌گر امور سومالی در گروه بحران‌های بین‌المللی با بیان این نکته که بسیاری از شبه‌نظامیان اسلحه اجاره کرده و دارای اصول مکتبی نیستند، اظهار داشته است: بدون شک اعضای خارجی الشباب بسیار افراطی‌تر از افراد عادی این گروه می‌باشند. وی افزود: احتمال می‌رود الشباب توسط جنگجویان خارجی رهبری می‌گردد و آنها استراتژی‌ها و سیاست‌های کلان گروه را تدوین می‌کنند و تمامی اینها در ماه‌های اخیر اتفاق افتاده است.

از زمان انتخاب شیخ شریف به عنوان رئیس جمهوری سومالی و خروج نیروهای اتیوپیایی، به‌رغم وجود امنیت نسبی در سومالی؛ همچنان شدت اختلافات میان گروه‌های مخالف سومالیایی ادامه دارد. گروه‌های اسلام‌گرای مخالف دولت انتقالی شیخ شریف شیخ احمد- حزب اسلامی شاخه عمر ایمان و جنبش الشباب- همواره پی‌گیر درگیری با نیروهای حافظ صلح اتحادیه آفریقا و دولت انتقالی شیخ شریف هستند و معتقدند که دولت شیخ شریف شیخ احمد در واقع نسخه دومی از حکومت سکولار عبدالله یوسف احمد است و لذا تاسیس دولتی اسلامی که

به اجرای قوانین اسلامی در کشور بپردازد و متکی به نیروهای خارجی نباشد، ضروری است.

عواقب درگیری‌ها میان مخالفان و دولت

برخی کارشناسان و تحلیل‌گران سیاسی معتقدند که وقوع درگیری‌های فراگیر میان دولت انتقالی سومالی به ریاست شیخ شریف شیخ احمد و مخالفان اسلام‌گرای وی از جمله جنبش الشباب مسأله‌ای قابل پیش‌بینی بود که می‌توان دلایلی برای آن ذکر کرد:

۱. ترور برخی رهبران برجسته اتحادیه محاکم اسلامی و کنار زدن نیروهای اتحادیه محاکم اسلامی. در این رابطه شیخ عبدالرحیم عیسی عدو سخنگوی اتحادیه محاکم اعلام کرد: عامل اصلی این ترورها و تلاش برای کنار زدن جنگجویان محاکم اسلامی جنبش الشباب است و ما نیز بیکار ننشسته و قاطعانه برخورد خواهیم کرد و در سخنی دیگر افزود: ملت سومالی بزودی نابودی الشباب را در کشور مشاهده خواهد کرد.

۲. وقوع درگیری میان دولت انتقالی سومالی و مخالفان آن با وقوع جنگ در شهر بلدوین قابل پیش‌بینی بود.

۳. موضع الشباب در تأیید مسأله اجرای شریعت اسلامی توسط پارلمان، بیانگر عدم تمایل این گروه در راستای سازش سیاسی و تقسیم قدرت با دولت انتقالی است.

۴. گفته‌های احمد دیریه سخنگوی رؤسای قبایل هاویه، در بردارنده این مطلب بود که تلاش‌ها و ارتباطات این قبایل با مخالفان و در رأس آنها الشباب بی‌نتیجه بوده چرا که به عقیده وی آنان خواستار جهاد نبوده بلکه به دنبال نابودی مردم مگادیشو هستند و این به معنای فروپاشی طرح آشتی ملی است.

۵. سخنان موسی عرالی سخنگوی حزب اسلامی بر آمادگی مخالفان برای جنگ خصمانه با دولت اشاره دارد. چرا که آنان معتقدند، دولت در صدد حذف فیزیکی آنان از مگادیشو است.

از سوی دیگر برخی کارشناسان به دلایلی که ذیلاً به آنها اشاره خواهد شد، به روند برقراری ثبات در سومالی و آشتی ملی در میان گروه‌های اسلام‌گرا خوشبین هستند:

۱. بازگشت شیخ ظاهر اویس از اسمره و سخنانی که وی در اولین لحظات ورود به مگادیشو ابراز کرد و گفت: من به منظور نزدیکی آرا میان نیروهای اسلام‌گرا تلاش خواهم کرد، اعلام آمادگی برای انجام مذاکره با جناح‌های موافق دولت از اتحادیه محاکم اسلامی و نصایحی که به دولت سودان ابراز داشت، همگی نشان از تلاش وی برای برقراری آشتی ملی در سومالی دارد.

۲. بیانیه وزارت امور خارجه مصر مبنی بر فراهم ساختن زمینه‌ای به منظور انجام مذاکره در کشور مصر، جهت برقراری آشتی ملی میان دولت انتقالی سومالی و اسلام‌گرایان افراطی به رهبری شیخ ظاهر اویس.

۳. استقبال هر دو جناح حزب اسلامی از مصوبه پارلمان پیرامون رفع اختلافات موجود

۴. اقدام دکتر عمر ایمان به منظور آشتی فراگیر در داخل سومالی نشانه آمادگی وی برای آشتی با دولت انتقالی است.

با این وجود نباید از یاد برد که به احتمال فراوان مصوبه پارلمان سومالی مبنی بر اجرای شریعت اسلامی در سومالی به کاهش اختلافات در میان گروه‌های مختلف نخواهد انجامید، زیرا:

۱. به اعتقاد جنبش الشباب و گروه‌های هم‌پیمانانش، اجرای شریعت خیانت به ملت و ثبات در کشور است و در نهایت به کفر می‌انجامد زیرا مسلمان در انتخاب شریعت مختار نیست همچنان که خداوند می‌فرماید: وما كان لمؤمن و لا مؤمنة اذا قضی الله و رسوله أمراً ان یکون لهم الخیره من أمرهم.

۲. شیخ ظاهر اویس در سخنان خود اشاره داشت: اجرای شریعتی که آمریکا و اتیوپی از آن راضی باشند مورد شک و تردید است، خصوصاً اینکه نخست‌وزیر سومالی معتقد

است: اجرای شریعت اسلامی به معنای اجرای شریعت اسلامی طالبانی و قطع دست‌ها و پاها و سنگسار کردن نیست، بلکه اجرای شریعت اسلامی براساس عرف سومالی و سنت‌ها و مذهب شافعی است.

۳. مطالبات مخالفان دارای جذابیت نیست و تاریخ مصرف آنها گذشته و تنها به ادامه درگیری در سومالی می‌انجامد. این در حالی است که علمای سومالی و جهان اسلام از این اقدامات استقبال کرده‌اند.

با در نظر داشتن عوامل فوق می‌توان گفت که استمرار منازعات در سومالی به دلایل زیر اجتناب‌ناپذیر است:

۱. عدم وجود حزبی مقتدر و بهره‌مند از امکانات مادی، نظامی و حمایت ملی، به منظور سیطره کامل بر کشور سومالی.

حکومت وحدت ملی هم اکنون دارای ارتشی منظم جهت سلطه بر موگادیشو و بلدوین و جنوب سومالی نیست.

۲. وقوع درگیری مسلحانه میان اسلام‌گرایان افراطی- شبه نظامیان الشباب و هم پیمانان آن- و دولت انتقالی شیخ شریف قابل پیش‌بینی است. زیرا دولت اعلام کرده است که قصد دارد با هزاران شبه نظامی اتحادیه محاکم اسلامی و دیگر نیروها اقدام به ایجاد ارتشی مقتدر کند که توسط دولت‌های بزرگ مثل ترکیه حمایت می‌گردد تا بتواند کاملاً بر موگادیشو سیطره یابد و گام بعدی این ارتش حملاتی را به جنبش الشباب وارد خواهد آورد تا آنها به گفتگو با دولت رضایت دهند. این در حالیست که آنها دولت را کافر و مرتد می‌دانند.

۳. چنانچه نیروهای حافظ صلح اتحادیه آفریقا در این درگیری‌ها مداخله کنند، تأثیرات منفی بر ملت سومالی

باقی خواهد گذارد.

۴. چنانچه اقدامات دیپلماتیک برخی دولت‌های عربی مبنی بر فشار بر شیخ ظاهر اویس و عمر ایمان در راستای توقف حملات الشباب با موفقیت مواجه شود، همکاری مشترکی میان الشباب و دولت انتقالی ایجاد نخواهد شد زیرا در این حالت شکاف موجود گسترش یافته و الشباب نیز پاسخ‌گویی نظامی را انتخاب خواهد کرد.

برای جلوگیری از آنچه پیش از این به عنوان تبعات ادامه بی‌ثباتی برشمرده شده می‌توان به راهکارهای زیر در جهت رفع بحران اشاره داشت:

۱. شیخ حسن ظاهر اویس نباید تجربیات اشتباه گذشته را تکرار کرده و به مبارزه‌ای مسلحانه اقبال نشان دهد.

۲. دولت باید نسبت به برخی نیروهای مخالف مانند شیخ ظاهر اویس و عمر ایمان با مدارای بیشتری برخورد کند، زیرا اگرچه در میان محافل اسلامی و ملی دارای وجهه کمتری هستند- با این حال با افرادی همانند محمد قنبری و موسی سودی متفاوتند؛ چراکه اویس و عمر ایمان دارای نوعی کاربزمای دینی هستند.

۳. علمای بزرگ سومالی مانند شیخ شریف عبدالنور و عمر فاروق باید بر فشارهای خود بر رهبران اسلامی جهت نشستن بر سر میز مذاکره بیفزایند و بدین ترتیب مانع افزایش هزینه‌های جانی و مالی شوند.

۴. دولت انتقالی باید اتکای خود بر نیروهای حافظ صلح اتحادیه آفریقا را کاهش دهد و در مسلح ساختن و ایجاد ارتش سومالی و نیروهای پلیس مستقر در شهرها سرعت عمل به خرج دهد.

سعید آقا علیخانی

مرکز مطالعات آفریقا